

TA'LIM DASTURLARINI XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA LOYIHALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Mamatmusayeva Iroda

Annotatsiya:

Iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy sohalarda xalqarolashuvning kuchayishi shaxslararo, madaniyatlararo aloqalarning kengayishiga olib keldi. So'nggi paytlarda pedagogik yondashuvlar san'at bilan integratsiyalashgan STEAM (Fan, texnologiya, muhandislik va matematika) yoki STEAM sinflarini yaratishga qaratilgan bo'lib, ular fan ta'limida xorijiy tajribalarni nafaqat amalda tadbiq etish, balki ularning nazariy asoslarini ishlab chiqishdan ham iborat. Fanda STEAM tashabbuslarining rivojlanishi va tatbiq etilishi ortib borayotganiga qaramay, STEAM o'quv dasturlarini rejalashtirish va o'qitishda fan o'qituvchilari va o'quvchilari uchun asosli ko'rsatmalar berishi mumkin bo'lgan nazariy asoslar bo'yicha munozaralar cheklangan. Biz STEAM dasturida o'qitish/ta'lim amaliyotlarini loyihalash uchun nazariy asoslarni qo'llashni qayta ta'kidlash bilan maqolaning asl mohiyatiga urg'u beramiz. Maqolada, shuningdek, o'tmishdagi tadqiqotlarni tushunish va kelajakdagi tadqiqotlarga rahbarlik qilish uchun ijtimoiy ta'lim nazariyasiga asoslangan xorijiy tajribalardan bir necha misollar keltiriladi. Komponentning nazariy elementlari batafsil bayon qilinadi va bu elementlar STEAM darslarida o'qitish/o'rganish amaliyotiga qay darajada ta'sir o'tkazishi tahlil etiladi.¹

Kalit so'zlar: Loyihalashtirish prinsiplari, STEAM fanlari, TOP universitetlar tajribasi, ilmiy yondashuv, rejalashtirish konsepsiyasi, o'sish potentsiali, zamonaviy ta'lim

Kirish. Ta'limni ma'lum turdagi yoki darajadagi ta'lim dasturi sifatida aniqlash mumkin. Zamonaviy jamiyatda ta'lim iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarurdir. Bolalarga ta'lim berish yoki o'qitish odatiy holdir va bu shunchaki insonlarning o'zlaridan katta yoshli o'qituvchilardan ilm o'rganishidir. Professor Shon Kortni ta'kidlaganidek, odamlarning ta'lim dasturlarida ishtirok etishining asosiy sababi bor; asosiy ma'lumotlarni olish va uni qo'llash zarurati. Ta'lim rejasi - bu tegishli, oldindan belgilangan maqsad va vazifalarga erishish uchun ta'lim tizimida amalga oshirilishi kerak bo'lgan rejalashtirilgan va oldindan o'ylangan o'zgarishlarga qaratilgan harakatlar. Ushbu sabablarlar aniq maqsadlarga asoslangan holda kontseptuallashtiriladi

---

¹ Bishop, Jon S., Jr. va Debora F. Spake. CPL 368: Masofaviy ta'lim: 1992-2002 yillardagi ta'limni rejalashtiruvchilar va siyosatchilar uchun bibliografik sharh.

Loyihalashtirish adabiyoti jurnali 17 (2): 372-391. Wsdcf

va ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, madaniy va mafkuraviy tizimlar kabi boshqa tizimlardagi maqsadlar va shartlar bilan muvofiqlashtiriladi. Ta’lim dasturini rejalashtirish ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlari, siyosati, qarorlari va xarajatlarini oldindan tahmin qilish va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy voqeliklarini hisobga olgan holda aniqlashni o‘z ichiga oladi.² Bu milliy siyosat va ustuvorliklarga ko‘ra, vositalar va maqsadlarni iloji boricha aniqinroq ifodalash orqali o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun harakat namunasini oldindan belgilash jarayonini anglatadi.

Metodologiya. Bordo universiteti (1967)³ ta’lim tizimini rejalashtirishni “ta’lim tizimining siyosati, ustuvor yo‘nalishlari va xarajatlarini aniqlashda, iqtisodiy va siyosiy voqelikni, tizimning o‘shish potentsialini, mamlakat va uning ehtiyojlarini hisobga olgan holda oldindan ko‘rishni amalga oshirish” deb ta’riflaydi. Xalqaro YUNESKO tashkiloti ta’limni rejalashtirish kontsepsiyasini tahlil qildi va uni o‘quvchilarda muammolarga oqilona va ilmiy yondashuvni shakllantirish uchun ta’limning o‘zini qo‘llash sifatida belgiladi. Bu borada bir necha o‘z sohasining mutaxassislari ilmiy yondashuvlarini qayd etishgan.

1. Mashur STEAM fanlari bo‘yicha mutaxassis Griffithsning ta’kidlashicha, muvaffaqiyatli ta’lim rejasi qog‘ozda qolmaydi, lekin tez va samarali amalga oshiriladi.
2. Knezevich ta’limni rejalashtirishni keyingi harakatlar uchun asos bo‘lib xizmat qiladigan qaror bilan yakunlanadigan maqsadli tayyorgarlik sifatida belgilaydi.
3. Kumbsning fikricha, ta’limni rejalashtirish keng ma’noda ta’limni o‘quvchilar va jamiyatning ehtiyojlari va maqsadlariga javob berishda samaraliroq va samaraliroq qilish maqsadida ta’limni rivojlantirish jarayoniga oqilona, tizimli tahlilni qo‘llashdir.

Strategik rejalashtirish jarayonining alohida bosqichlarining mazmuni rejaning o‘zini yaratish uchun muhim bo‘lsa-da, muvaffaqiyatli natija uchun bu rejani ishlab chiqish jarayonidan muhimroq emas. Jarayon talabalar va boshqa muhim manfaatdor tomonlarning istiqbollari ko‘rib chiqish, tengdosh tashkilotlar va muassasa ichidagi va

² Beyli, N. va S. Makintosh. 2004. Oliy ta’lim, professionallik va ko‘nikmalar: yangi kun tartibining o‘qitish va o‘rganishga ta’siri. <http://www.cebe.heacademy.ac.uk/publications/workpapers/list.php>).

³ Kunzmann, Klaus R. 1997. Yevropada ta’limni rejalashtirishning kelajagi. AESOP yangiliklari, 3-6.

tashqarisidagi rahbarlar bilan taqqoslash va diqqatni tegishli ta’limiy va iqtisodiy omillarga qaratish zarurati kelib chiqadi.

Tadqiqot va natijalar. Oliy ta’lim sohadagi dasturlashni loyihalashtirish sezilarli kenglik va o’zgaruvchanlik bilan tavsiflanadi. Institutlar o’z tarixi, hajmi, xizmat ko’rsatilayotgan aholi soni va boshqa turli omillarga ko’ra farqlanadi. Xalqaro tajribalar va dunyo reytingidagi TOP universitetlarning ishlash prinsiplaridan shuni xulos qilish mumkinki, Oliy ta’lim sohasida strategik rejalashtirish tashabbuslari uchun quyidagi jihatlar muhim ahamiyatga ega:

a. Ta’lim dasturlarini rejalashtirish jarayoniga rahbarlik qilish ham rahbarlikni (ko’rish) va boshqaruvni (tafsilotlar: amalga oshirishni) talab qiladi.

b. Rejalashtirish jarayoni va uning bosqichlari tashqi muhitdan hamma uchun tushunarli bo’lishi kerak.

c. Fakultet va xodimlarning mazmunli ishtiroki majburiyat va amalni bajarish uchun juda muhimdir.

d. Rejalar ichki foydalanish uchun mo’ljallangan bo’lishi kerak, lekin ular uchun muhim bo’lgan tashqi auditoriyani ham hisobga olishi kerak.

e. Kirish va takrorlash uchun bir nechta imkoniyatlar zarur, lekin jarayon ham samarali, mantiqiy va vaqtni hisobga olgan holda davom etishi kerak.

Xulosa. Shubhasiz, muayyan harakatni amalga oshirish uchun ko’p odamlar yoki bo’limlar kerak bo’lishi mumkin. Biroq, agar guruh javobgar deb belgilansa, guruhdagi har bir kishi guruhdagi boshqa birov javobgarlikni o’z zimmasiga olishiga ishonadi. Amalga oshirish rejasi direktiv, aniq va hujjatlashtirilgan bo’lishi kerak. Strategik rejani amalga oshirish muassasaning strategik fikrlarni tezkor harakatga aylantirish qobiliyatiga bog’liq.

Foydalanilgan adbiyotlar ro‘yxati:

1. Bishop, Jon S., Jr. va Debora F. Spake. CPL 368: Masofaviy ta’lim: 1992-2002 yillardagi ta’limni rejalashtiruvchilar va siyosatchilar uchun bibliografik sharh. Loyihalashtirish adabiyoti jurnali 17 (2): 372-391.Wsdcf
2. Beyli, N. va S. Makintosh. 2004. Oliy ta’lim, professionallik va ko’nikmalar: yangi kun tartibining o’qitish va o’rganishga ta’siri. <http://www.cebe.heacademy.ac.uk/publications/workpapers/list.php>.
3. Kunzmann, Klaus R. 1997. Yevropada ta’limni rejalashtirishning kelajagi. AESOP yangiliklari, 3-6.
4. Alonso, V. va F. V. Ledger. 1965. Rivojlanayotgan mamlakatlarda ta’lim dasturi rejalashtiruvchilarning mulohazalari. 51 (9): 364-364.